

ПОЛЬСКА-БЕЛАРУСКІЯ ПАРЭМІЯЛАГІЧНЫЯ ПАРАЛЕЛІ

0. Папярэднія заўвагі. Пры параўнанні сінтаксічных канструкцый дзвюх моў, як слушна ў свой час заўважыў Т.Кшэшоўскі, неабходна папярэдне высветліць, „якія канструкцыі ў тых мовах, што параўноўваюцца, наогул падпадаюць параўнанню” і „да якой ступені тыя канструкцыі, што параўноўваюцца, валодаюць фармальным падабенствам” [25, 37]. Гэтыя два моманты, як мне думаецца, па сваёй тэарэтычнай значнасці сягаюць далёка за межы абгрунтавання асноў параўнання моў толькі на сінтаксічным узроўні, і цалкам прымянімыя таксама і пры параўнанні намінатыўных адзінак, у прыватнасці такіх, як фраземы і так званыя „моўныя афарызмы” (у сэнсе Я.М. Верашчагіна і В.Р. Кастамарава [2, 71-74; 8, 5-7]). Да апошніх адносіцца пераважная большасць прыказак і прымавак [5, 63-64], сукупнасць якіх складае парэміялагічную сістэму мовы і якія ў адрозненне ад крылатых афарызмаў (resp. літаратурнага ці гістарычнага паходжання) з’яўляюцца значымым аб’ектам кантрастыўнай лінгвістыкі і тыпалогіі моў, дзякуючы сваёй рэпрэзентатыўнасці ў адлюстраванні спецыфікі афарыстычнага ўзроўню намінатыўных адзінак кожнай з моў.

У гэтай сувязі пры супастаўленні парэміялагічных сістэм двух моў абавязкова трэба папярэдне вырашыць, прынамсі, два істотныя пытанні. Па-першае, неабходна дакладна вызначыць, якія менавіта парэміялагічныя адзінкі ў гэтых мовах наогул мажліва параўноўваць. Па-другое, вельмі важна высветліць, наколькі тыя парэміі, што параўноўваюцца, супадаюць у фармальным плане і паводле свайго зместу.

1. Праблема вызначэння аб'екта супастаўлення. Пры першым жа поглядзе на парэміялагічныя сістэмы любых дзвюх моў у аспекце супастаўлення змястоўнага і фармальнага планаў парэмій, вельмі лёгка заўважыць, што апошнія ў розных мовах могуць: 1) супадаць цалкам паводле свайго зместу і не супадаць у фармальным плане; 2) супадаць цалкам паводле свайго зместу і толькі часткова ў фармальным плане; 3) супадаць цалкам як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане; 4) супадаць толькі часткова паводле свайго зместу і не супадаць у фармальным плане; 5) супадаць толькі часткова як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане; 6) супадаць толькі часткова паводле свайго зместу і цалкам у фармальным плане; 7) не супадаць як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане; 8) не супадаць паводле свайго зместу, але супадаць часткова ў фармальным плане; 9) не супадаць паводле свайго зместу, але супадаць цалкам у фармальным плане.

Аб'ектам параўнання могуць быць парэміялагічныя адзінкі ўсіх тыпаў, акрамя тых парэмій, якія не супадаюць як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане. Аднак толькі адзінкі першых шасці тыпаў могуць разглядацца як эквівалентныя, г.зн. здольныя функцыянаваць у адных і тых жа кантэкстах, і таму з'яўляцца прадметам канфрантатываўнага (ці кантрас-тываўнага) аналізу парэміялагічных сістэм моў незалежна ад паходжання (генетычнай роднасці) апошніх. Магчымыя ж міжмоўныя супадзенні ў фармальным плане парэміялагічных адзінак, якія не супадаюць па свайму зместу, могуць быць толькі аб'ектам кампаратывістыкі, таму што дэтэрмінаваныя выключна альбо агульным паходжаннем дзвюх дадзеных моў, альбо адпаведнымі іншамоўнымі запазычаннямі.

2. Прадуктывнасць розных тыпаў міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў. Трэба заўважыць, што міжмоўныя супадзенні ў фармальным плане змястоўна не эквівалентных парэмій характарызуюцца як вельмі і вельмі рэдкая з'ява. Увогуле пры параўнанні парэміялагічных адзінак розных моў істотна пераважаюць супадзенні ў плане зместу, чым у фармальным плане, а не наадварот. Гэта можна вытлумачыць не толькі прынцыповай агульнасцю парэміялагічных сістэм розных моў у адлюстраванні тых заканамернасцей рэчаіснасці, якія эпістэ-малагічна актуальныя для чалавека безадносна яго прыналежнасці да той ці іншай этнічнай і/або нацыянальнай культуры, але і тоеснасцю саміх кагнітывных спосабаў асэнсавання і фармулявання гэтых заканамернасцей, пры тым, што канкрэтныя моўныя сродкі адлюстравання апошніх звычайна адрозніваюцца ў кожнай мове (што, дарэчы, вельмі яскрава

прадэманстраваў Р.Л. Пермякоў у сваёй шырока вядомай логіка-семантычнай класіфікацыі парэмій народаў свету [14; 15]).

З ліку тых парэміялагічных адзінак, якія супадаюць у змястоўным плане, найбольшую цікавасць пры міжмоўным супастаўленні выклікаюць найперш усе тыя, змест якіх цалкам супадае незалежна ад іх магчымага супадзення або несупадзення ў фармальным плане (параўн. польск. *Bóg trójcę lubi* – бел. *Бог тройцу любіць*, польск. *Głodnego żołądka bajkami nie nakarmisz* – бел. *Салаўя байкамі не кормяць*, польск. *Czas utracony nigdy nie wróci* – бел. *Учарашняга дня не вернеці*), а таксама тыя, змест якіх супадае толькі часткова, а фармальны план цалкам не супадае (параўн. польск. *Póty dzban wodę nosi, róki się ucho nie urwie*, што мае значэнні ‘усё мае свой канец’ і ‘тайныя благія намеры, учынкi і на г.п., калі-небудзь будуць абавязкова выкрыты’, – бел. *Няма нічога тайнага, каб не стала яўным*, што ўжываецца толькі ў другім са згаданых значэнняў). Выпадкі ж частковага міжмоўнага супадзення зместу парэміялагічных адзінак пры іх поўным або частковым несупадзенні ў фармальным плане ёсць (як і для цалкам або часткова фармальна супадаючых, але не тоесных па зместу парэмій) вынікам агульнага паходжання або іншамоўнага запазычання і не з’яўляюцца паказальнымі пры супастаўленні парэміялагічных сістэм розных моў з прычыны непрадуктыўнасці развіцця палісеміі, аманіміі або параніміі прыказак і прымавак.

3. Праблема тыпалагічнай дыферэнцыяцыі прыказак у двухмоўнай фразеаграфіі і парэміяграфіі. Менавіта згаданыя чатыры тыпы міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў (тыпы 1–4 паводле прапанаванай класіфікацыі міжмоўных адрозненняў і супадзенняў змястоўнага і фармальнага планаў парэмій) звычайна найчасцей сустракаюцца ў двухмоўных слоўніках ці зборніках прыказак і прымавак. Аднак пры гэтым традыцыйна вылучаецца і лексікаграфічна кадыфікуецца толькі не больш двух тыпаў міжмоўных адпаведнікаў: так званыя поўныя адпаведнікі, альбо „монаэквіваленты”, і проста адпаведнікі ці эквіваленты, альбо „аналагі” [9; 10]. Калі пад першымі звычайна разумеюцца толькі парэміі, якія супадаюць як змястоўна, так і ў фармальным плане (параўн., зразумела, калі не зважаць на фанетычныя адрозненні, фр. *L'appétit vient en mangeant* – англ. *Appetite comes with (in, while) eating* альбо *Appetite comes as you eat* – нем. *Der Appetit kommt beim (mit dem) Essen* – італ. *L'appetito vien mangiando* – польск. *Apetyt rośnie w miarę jedzenia* – бел. *Апетыт прыходзіць у часе яды* – рус. *Appetium приходит во время еды* і г.д.), то пад другімі могуць разумецца як тыя прыказкі і прымаўкі, што

цалкам супадаюць змястоўна, так і тыя, што адрозніваюцца па аб'ёму свайго значэння ці сітуацыі ўжывання, ацэнных канатацыях і іншых змястоўных характарыстыках безадносна да магчымых адрозненняў vs. супадзенняў у фармальным плане (тыпы 2–4, паводле памянёнай супастаўляльнай класіфікацыі парэміі).

Трэба заўважыць, што нават і такая, занадта агульная і таму мала рэпрэзентатыўная дыферэнцыяцыя сустракаецца ў двухмоўнай парэміяграфіі толькі спарадычна, а ў нешматлікіх параўнальных даведніках беларускіх і іншамоўных прыказак і прымавак (і ўвогуле ў параўнальнай фразеаграфіі беларускай і іншых моў) ніколі не выкарыстоўвалася, параўн. „*Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразеалёгічны і прыказкаў ды прівітаньні, зычэньні і інш.*” (1944) Я. Станкевіча („пры ўчасьці Ант. Адамовіча”), „*Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем*” (1991) З. Санько, „*Русско-белорусский фразеологический словарь*” (1991) І.А. Кісялёва, шасцімоўны слоўнік прыказак, прымавак і крылатых слоў „*Proverbia et dicta*” (1993) пад рэдакцыяй Н.А. Ганчаровай, зборнік лацінскіх крылатых слоў, выразаў, прыказак, прымавак і афарызмаў з рускімі і беларускімі парэміялагічнымі і фразеалагічнымі адпаведнікамі „*Из античной мудрости*” (1995) Н.А. Ганчаровай і І.М. Шчарбаковай [20; 19; 6; 27; 3]. Не ўласцівы звычайна дыферэнцаваны падыход у лексікаграфічным апісанні міжмоўных адпаведнікаў і польскай супастаўляльнай парэміяграфіі, што з'яўляецца значна больш распрацаванай галіной парэміялогіі, чым у беларусістыцы. Параўн., напрыклад, такія грунтоўныя выданні, як „*Polish Proverbs*” (1956) Х. Занд-Станкевіч, „*Słownik przysłów rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*” (1974) Р. Стыпулы, „*Mały niderlandzko-polski słownik przysłów*” (1986) і „*Mały niemiecko-polski słownik przysłów*” (1992) С. Прэндоты, „*Mały angielsko-polski słownik przysłów*” (1993) В. Токарчук, а таксама навейшы „*Słownik przysłów w ośmiu językach*” (1998) Д. Свярчыньскай і А. Свярчыньскага [28].

4. Значнасць лексікаграфічнай кадэфікацыі тыпаў міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў. У сувязі з гэтым паўстае пытанне распрацоўкі прыныцаў лексікаграфічнага адлюстравання вызначаных чатырох тыпаў міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў (тыпы 1-4 паводле прапанаванай класіфікацыі міжмоўных адрозненняў і супадзенняў змястоўнага і фармальнага планаў парэміі), што тычыцца найперш іх размяшчэння ў слоўніку (resp. прыныцаў пабудовы супастаўляльнай часткі слоўнікавага артыкула).

У існуючых двух- і полімоўных слоўніках прыказак і прымавак тыя з апошніх, што належаць мове (мовам) супастаўлення, звычайна альбо зусім ніяк не размяжоўваюцца ў слоўнікавых артыкулах (падаюцца простым спісам), альбо дыферэнцуюцца, як ужо згадвалася, на два тыпы адпаведнікаў. Для іх абазначэння ў некаторых даведніках выкарыстоўваюцца пэўныя параграфемы. У якасці апошніх найчасцей выступаюць адвольная сімволіка (тыпу □, ◇, ○ і г.д.) або сімвалы матэматычнай логікі = і ≅, лінгвістычнае значэнне якіх не кадыфікавана (ў розных даведніках яны могуць азначаць не аднолькавыя разнавіднасці міжмоўных адпаведнікаў). Напр. параграфемай = азначаецца і ўвогуле любая магчымая міжмоўная парэміялагічная паралель без уліку самой ступені яе эквівалентнасці, параўн. у малым руска-беларускім слоўніку прыказак, прымавак і фразем (1991) З.Санько, напр.: **В чужом глазу сучок видим, а в своем бревна не замечает** – Чужыя грахі перад вачыма, а свае за плячыма = Чужое бачыць над лесам, а свайго не бачыць і пад носам = У чужым воку і парушынку ўгледзім, а ў сваім і калоды не пабачым = Свайго горба ніхто не бачыць [19, 12–13], і толькі так званыя „монаэквіваленты” – парэміі, што супадаюць цалкам як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане, параўн. у руска-англійскім слоўніку прыказак і прымавак (1989) С.С. Кузьміна і М.Л. Шадрына, напр.: **В чужом глазу сучок видим, а в своем <и> бревна не замечаем** = *We see a mote in our brother's eye and don't see a (the) beam in our own* [9, 39]. У сваю чаргу, параграфемай ≅ могуць азначацца як толькі „аналогі” за выключэннем „монаэквівалентаў”, параўн. у згаданым руска-англійскім слоўніку, напр.: **В чужом глазу сучок видим, а в своем <и> бревна не замечаем** ≅ *The hunchback does not see his own hump, but sees his companion's. Sweep your own porch clean first* [9, 39], так і ўвогуле ўсе так званыя “няпоўныя адпаведнікі”, параўн. у даведніку „Русские пословицы и поговорки с соответствиями в английском языке” (1992) С.Ф. Кускоўскай, напр.: **В чужом глазу сучок видим, а в своем <и> бревна не замечаем** ≅ *The hunchback does not see his own hump, but sees his companion's. Sweep before own porch clean first. The camel never sees its own hump. The cat shuts its eyes when stealing cream. Physician, heal thyself! Little good comes of gathering. The most high God sees and bears: my neighbour knows nothing, and yet is always finding fault* [10, 32]. Зразумела, што гэта не толькі пэўным чынам ускладняе карыстанне перакладнымі і супастаўляльнымі слоўнікамі прыказак і прымавак, але і дэтэрмінуе вельмі нізкую рэпрэзентатыўнасць лексікаграфічнага адлюстравання міжмоўных парэміялагічных разыходжанняў і супадзенняў як генетычнага, так і тыпалагічнага характару.

5. Прынцыпы апісання прыказак у двухмоўным слоўніку. Дыферэнцаваны падыход да парэміяграфічнага апісання міжмоўных адпаведнікаў прыказак і прымавак вымагае неабходнасць існавання адпаведнай сістэмы іх размяшчэння і абазначэння ў супастаўляльнай частцы слоўнікавага артыкула.

Размяшчаць парэміялагічныя адпаведнікі бачыцца найбольш мэтазгодным паводле змяншэння ступені іх супадзенняў у фармальным і змястоўных планах з дадзенай іншамоўнай прыказкай ці прымаўкай і павелічэння, у сваю чаргу, ступені адпаведных разыходжанняў. Напр., польск. *Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi* параўн. з бел. (1) *Чалавек страляе, а бог кулі носіць*, што супадае з польскай прыказкай цалкам як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане, (2) *Стралец страляе, а бог кулі носіць* або *Чалавек страляе, а чорт кулю носіць*, што супадаюць цалкам паводле свайго зместу і толькі часткова ў фармальным плане, (3) *Чалавек думае, а бог робіць* або *Чалавек думае так, а выйдзе зусім іначай* або *Думаеш адно, а яно перавернецца на дно* або *Не так сталася, як гадалася* або *Не ўсё тое збываецца, на што чалавек спадзяваецца*, што супадаюць цалкам паводле свайго зместу і не супадаюць у фармальным плане, (4) *Ніхто наперад не знае, што каго чакае*, што супадае толькі часткова паводле свайго зместу і не супадае ў фармальным плане, і г.д. Вызначаныя групы парэмій не аднолькавыя не толькі ў якасных, але і ў колькасных адносінах, што можа перашкаджаць іх адэкватнаму ўспрымання без адпаведнага графічнага афармлення.

Найлепшым параграфемным сродкам абазначэння пэўных тыпаў міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў бачыцца ўжо згаданыя сімвалы матэматычнай логікі, таму што яны ў адрозненне ад адвольнай сімволікі, а таксама нумарацыі або тых ці іншых графічных параметраў тэксту (фармату шрыфтоў, абзацаў і г.д.), дазваляюць не толькі тыпалагічна размежаваць парэміялагічныя адпаведнікі і размясціць іх у пэўным парадку ў слоўнікавым артыкуле, але і рэпрэзентаваць сам характар тыпаў міжмоўных супадзенняў і разыходжанняў прыказак і прымавак. Аднак для гэтага трэба вызначыць, па-першае, саму наменклатуру лагічных і матэматычных сімвалаў, а па-другое, іх уласна лінгвістычны сэнс.

Акрамя ўжо згаданых сакраментальных сімвалаў $=$ і \equiv у матэматычнай логіцы для азначэння раўназначнасці, раўнасільнасці, эквівалентнасці скарыстоўваюцца сімвалы \equiv , \approx , \sim , 1 , Δ , $! \forall$, \supset і г.д. [7, 469-470]. З іх найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца $=$, \equiv , \sim , \approx , якія і мэтазгодна выбраць у якасці параграфем для абазначэння найбольш распаўсюджаных

тыпаў міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў (1–4 згодна прынятай класіфікацыі). У такім выпадку супастаўляльная частка слоўнікавага артыкула паводле вызначанага парадку размяшчэння парэміялагічных адпаведнікаў (па змяншэнню ступені іх супадзення ў фармальным і змястоўных планах з дадзенай іншамоўнай прыказкай ці прымаўкай і павелічэнню, у сваю чаргу, ступені адпаведных разыходжанняў) мусіць мець наступны выгляд. Параўн. (на прыкладзе польскай і беларускай моў): *Pieczone gołąbki nie przylecą same do gąbki* = Печаныя (пячоныя) галубы не лятуць (не ляцяць) да губы \cong Пячоныя галубы не ляцяць на дубы ~ Каб рыбу есці, трэба ў ваду лезці. Лежачы яды не дабудзеш. Нішто само ў рукі не прыходзіць \approx Ад работы ўцякаць – добра не відаць. Дзе работа, там і густа, а ў лянімвым доме пуста. Работа і корміць і поіць.

Зразумела, што лінгвістычны сэнс гэтых параграфем не супадае цалкам са значэннямі адпаведных сімвалаў у логіцы і матэматыцы перш за ўсё таму, што ў тэрмінах апошніх дадзеныя знакі не толькі могуць быць абсалютна сінанімічнымі (напр., значэнне раўназначнасці маюць $=$, 1 , \approx і Δ , а значэнне эквівалентнасці – \supset , \sim , $!$, \forall , \equiv і \cong), але і ўвогуле не абазначаць паняццяў раўназначнасці, раўнасільнасці і эквівалентнасці (напр., знак \sim можа мець значэнне адмаўлення [22, 40; 21, 72], а знак $!$ значэнне следавання [21, 72]). Разам з тым сам выбар менавіта гэтых чатырох сімвалаў ($=$, \cong , \sim , \approx) абумоўлены тым, што іх лінгвістычны сэнс так ці інакш матываваны адпаведным значэннем у тэрмінах матэматычнай логікі або матэматыкі. У прыватнасці, знак $=$ быў абраны для азначэння тых міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў, якія супадаюць цалкам як паводле свайго зместу, так і ў фармальным плане, перш за ўсё таму, што і ў матэматычнай логіцы, і ў самой матэматыцы ён традыцыйна (і найбольш пашыраена) скарыстоўваецца для азначэння абсалютнай раўназначнасці. У сваю чаргу, сімвалам \approx азначаюцца тыя міжмоўныя парэміялагічныя адпаведнікі, якія супадаюць толькі часткова паводле свайго зместу і не супадаюць у фармальным плане, што дэтэрмінавана выкарыстаннем гэтага знака ў матэматыцы ў значэнні „прыблізна раўназначна” [7, 469], хаця ў тэрмінах матэматычнай логікі ён ужываецца як сінонім-дублет знака $=$ (‘раўназначна’). Сімвалам \cong і \sim скарыстаны для азначэння тых міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў, якія супадаюць цалкам паводле свайго зместу і толькі часткова ў фармальным плане або, адпаведна, супадаюць цалкам паводле свайго зместу і не супадаюць у фармальным плане, што абумоўлена значэннямі гэтых знакаў у матэматычнай логіцы (\cong ‘моцная эквівалентнасць’ і \sim ‘звычайная эквівалентнасць’). Такім чынам,

прапанова выкарыстоўваць памянёныя логіка-матэматычныя сімвалы ў якасці параграфемных сродкаў дыферэнцыяцыі і кваліфікацыі тыпаў міжмоўных парэміялагічных супадзенняў і разыходжанняў не павінна сустрэць прэчанняў з боку спецыялістаў ні з пункту гледжання сваёй матываванасці, ні паводле сваёй рэпрэзентатыўнасці.

6. Парэміяграфічныя крыніцы супастаўлення. Крыніцай польскіх прыказак і прымавак была абрана фундаментальная „*Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*” (1968–1978) пад рэдакцыяй Ю. Кжыжаноўскага [26]. Выбар тых ста польскіх парэмій, што параўноўваліся з беларускімі прыказкамі і прымаўкамі, быў цалкам адвольны і ніяк не звязаны ні з самой колькасцю беларускамоўных адпаведнікаў, ні са ступенню магчымых змястоўных і/або фармальных супадзенняў vs. адрозненняў польскіх і беларускіх парэмій.

У якасці крыніц беларускамоўнага матэрыялу былі выкарыстаны найперш зборнікі прыказак і прымавак І.Насовіча (1874), Е.Раманава (1886), Е.Ляцкага (1898), М. Федароўскага (1935), Я. Рапановіча (1974), М. Грынבלата (1976), Ф. Янкоўскага ([1957] 1992) [13; 18; 12; 24; 17; 16; 1], а таксама такія парэміялагічныя слоўнікі, як „*Крынічнае слова: Беларускія прыказкі і прымаўкі*” (1987) І. Шкрабы і Р. Шкрабы, „*Слоўнік беларускіх прыказак*” (1996) І.Я. Лепешава і М.А. Якалцэвіч, лінгвакраіназнаўчы „*Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў*” (1997) С.Ф. Івановай і Я.Я. Іванова, згаданыя ўжо „*Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем*” (1991) З. Санько і шасцімоўны слоўнік прыказак, прымавак і крылатых слоў „*Proverbia et dicta*” (1993) пад рэдакцыяй Н.А. Ганчаровай [23; 11; 4; 19; 27].

Пры гэтым тыя беларускія прыказкі і прымаўкі, якія адрозніваліся ў розных крыніцах толькі тымі ці іншымі адзінкавымі кампанентамі сваёй лексіка-семантычнай ці -граматычнай пабудовы, падаваліся як адна адзінка з адпаведнымі варыянтнымі (у круглых дужках) ці факультатыўнымі (у ламаных дужках) часткамі без уліку гістарычных асаблівасцей іх ужывання ў складзе пэўнай парэміі. Апошняя дазволіла рэпрэзентаваць беларускія прыказкі і прымаўкі не толькі ў глыбокай дыяхранічнай перспектыве, але і як своеасаблівы парэміялагічны кантынуум беларускай мовы, прынамсі, на працягу апошніх двух стагоддзяў яе развіцця.

7. Польскія прыказкі і іх беларускія паралелі. На падставе вызначанай тыпалогіі міжмоўных парэміялагічных адпаведнікаў і прапанаваных прыныцаў іх лексікаграфічнай рэпрэзентацыі з выкарыстаннем сістэмы параграфем зроблены вопыт супастаўляльнага алісання

польскіх (300 выбраных прыказак і прымавак) і беларускіх парэмій (звыш 1750 адзінак). Ніжэй пададзены выбраныя польска-беларускія паралелі.

Bieda nigdy sama jedna nie przychodzi. ≡ Адна бяда не ідзе, другую за сабой вядзе. Адна бяда не ходзіць, адно ліха не бывае. Адна бяда не ходзіць <, другую за сабой(-ю) водзіць>. Бяда адна не ходзіць <, за сабою другую водзіць>. Бяда адна не ходзіць, другую за сабой водзіць. Бяда не ходзіць адна, а двойкамі. ~ Адна бяда ідзе, другую за ручку вядзе. Адна бяда міне – другая будзе. Бяда за бядой(-ю), як рыба за вадой(-ю). Бяда ідзе і другую за руку вядзе. Бяда на бядзе едзе, <ды (і)> бядою паганяе. Бяда па бядзе, як па нітачцы (нітцы) ідзе. Гора з бядою ў абдымку ходзяць. Заўсёды бяда бяду вядзе. Калі адна бяда ідзе, то й другую за ручку вядзе. Ліха адно не бывае – бяду за руку трымае. Ліха ідзе і бяду за сабою вядзе. Як пойдзе ліха з рання – аж да змяркання. = Едзе скоры – услед гора, едзе ціха – услед ліха.

Bóg pomaga tym, co sobie sami pomagają. ~ Бог то Бог, ды і сам не будзь плох. Богу маліся, а сам працуй <, бо згаладаеш>. Божа памажы, але й сам падбяжы (але і сам не ляжы). «Божа, памажы», а сам не ляжы. На Бога надзейся, а сам не плашай. На Бога спадзявайся, а (ды) сам не давайся (не агінайся, не зявай). На бога спадзявайся, але (ды) і сам старайся. На Бога спадзявайся, а сам, нябога, спарамляйся. Памажы божа, але й ты не ляжы, нябожа. Працуй, нябожа, то і бог паможа. = Богу багаваць, а нам працаваць. На Бога надзейся, калі хлеб у торбе. Надзейся, нябожа, а сам сей збожжа. Чакай збавення з неба, а тым часам хлеба трэба.

Brzucha słowami nie nakarmisz. ~ З гутаркі хлеба не наясі. Салаўёвымі песнямі сыты не будзешь. Салаўя байкамі не кормяць. = Без хлеба й вады з душою бяды. Галоднаму і ў галаву нічога не ідзе. Душа не камень, есці хоча. Салаўі пяюць, ды хлеба не даюць. Усялякая гамонка да хлеба добрая. Што па той часці, калі няма чаго есці. Чалавек галодны да нічога не згодны (не годны). Гл. **Głodnego żołądka bajkami nie nakarmisz. Głodny brzuch uszu nie ma.**

Cale życie człowiek się uczy. ~ Будзем вучыцца, пакуль смерць лучыцца (налучыцца). Век жывеш, век вучышся. Век жыві <і> век вучыся <, а ўсё дурнем памрэш>. Што жывем, то вучымся. = Вучыцца ніколі не позна. Колькі робіш, столькі вучыся. Гл. **Człowiek do śmierci się uczy.**

Chwała z własnych ust śmierdzi. ≡ Чужая пахвала як гром грывіць, а самахвальства смярдзіць. ~ Сам сябе не хвалі, няхай людзі пахваляць. ≈ Пахвальба – малайцу пагуба. Хто сам сябе хваліць, няхай таго пярун спаліць. Хто хоча, каб яго хвалілі, той сам сябе ганіць.

Co głowa, to rozum. = Што галава, то і розум. ≡ Што край – то абычай, што сяло – то нораў, што галава – то розум. ~ Кожны свайго розуму прубе. Кожны чалавек свой розум мае. ≈ Кожны кравец сваім кроем, кожны кеп сваім строем. Кожны кравец сваім кроем крое. Ты граеш, як знаеш, а я скачу, як хачу. У кожнага кавалера свае манеры. Усякі чалавек сваім стылем жыве. Усялякі гад на свой лад. Што двор, то нораў. Што край – то абычай, што сяло – то навіна. Які край, такі і абычай. Як хто хоча, так па сваім бацьку плача. *Гл. Iie głów, tyle mów.*

Co ma być, to będzie. ≡ Чаму быць, таго не мінаваць. ~ Свайго лёсу не мінеш (не мінём). Суджанага і валом (канём, колам) не аб'едзеш. Што каму суджана, <дык і пехотай> таго не абойдзеш <і з канём> не аб'едзеш. *Гл. Doli koniem nie objedziesz. Losu koniem nie przeskoczysz.*

Czas utracony nigdy nie wróci. ~ Было, ды сплыло. Учарашняга дня не вернеш. Што было, <даўно> на мора сплыло. Што было, тое (то) сплыло. Што мінула, тое не вернецца. ≈ Адрэзанае(-ай) лусты не прыклеіш (не прылепіш). Нежывога з магілы не падымеш. Умерлага з магілы не падымеш. Што з воза(-у) ўпала, даўно прапала. Што <з воза(-у)> ўпала, тое (то) <ўжо> прапала. Што з возу спала, пішы прапала.

Czas wszystko wyjawia. ~ Пажывём далей, пабачым (угледзім) болей. Пажывём – пабачым (убачым) <больш>. Хто дажыве, той паглядзіць. Што было, то бачылі, а што будзе – пабачым. ≈ Пераначаем, <то> болей (больш, лепей) пачуем. Ранак мудрэйшы за вечар. Раніца мудрэйшая (мудрэй) за вечар. Ранняя адна гадзіна варта трох вечаровых. Утра вечара разумней.

Człowiek do śmierci się uczy. ~ Будзем вучыцца, пакуль смерць лучыцца (налучыцца). Век жывеш, век вучышся. Век жыві <і> век вучыся <, а ўсё дурнем памрэш>. Што жывем, то вучымся. ≈ Вучыцца ніколі не позна. Колькі робіш, столькі вучыся. *Гл. Całe życie człowiek się uczy.*

Człowiek projektuje, Pan Bóg dysponuje. = Чалавек думае, а бог робіць. ≡ Чалавек думае так, а выйдзе зусім іначай. ~ Думаеш адно, а яно перавернецца на дно. Не так сталася, як гадалася. Не ўсё тое збываецца, на што чалавек спадзяваецца. Сталец (чалавек) страляе, а бог кулі носіць. Чалавек страляе, а чорт кулю носіць. ≈ Ніхто наперад не знае, што каго чакае. *Гл. Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi.*

Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi. = Чалавек страляе, а бог кулі носіць. ≡ Сталец страляе, а бог кулі носіць. Чалавек страляе, а чорт кулю носіць. ~ Думаеш адно, а яно перавернецца на дно. Не так сталася, як гадалася. Не ўсё тое збываецца, на што чалавек спадзяваецца. Чалавек думае, а бог робіць. Чалавек думае так, а выйдзе зусім іначай. ≈ Ніхто

наперад не знае, што каго чакае. Гл. **Człowiek projektuje, Pan Bóg dysponuje.**

Czyń, co chcesz, a patrz końca. ≡ Не глядзі пачатка, глядзі канец. ~ Канец дзела хваліць. Канец – дзелу вянец. ≡ Не таго слава, хто пачынае, але таго, хто канчае. Не той добры, хто пачынае, а той, хто канчае. Усё добра, што добры канец мае. Гл. **Koniec wieńczy dzieło.**

Dla spóźnionych gości pozostają kości. ≡ Хто позна прыязджае, той косці абгрызае (агрызае). ~ Апошняму гасцю лыжка ў качарэжніку. ≡ Апошняму ці многа, ці нічога. Астаўцу з аўцу або ніяк. Спазніўся пан да абедна, а вячэра не зараз. Хто позна ходзіць, <той> сам сабе шкодзіць. Гл. **Kto późno przychodzi, sam sobie szkodzi.**

Doli koniem nie objedziesz. = Суджанага і канём не аб'едзеш. ≡ Суджанага і валом (колам) не аб'едзеш. Што каму суджана, <дык і пехотай> таго не абойдзеш <і з канём> не аб'едзеш. ~ Свайго лёсу не мінеш (не мінём). Чаму быць, таго не мінаваць. Гл. **Co ma być, to będzie. Losu koniem nie przeskoczysz.**

Głód najlepsza przyprawa. ~ Будзе смачна, як духі падвядзе. Галоднаму асцюкі не колюцца. Галоднаму Фядоту і шчаўе ў ахвоту. Галоднаму жывату і пушынка па нутру. Галоднаму ўсё смакуе. Галодны і гнілой бульбіне рад. Галодны прысмакаў не пытае. Галодныя зубы асцюкоў не чуюць. Голад не цётка, з'есць, што патрапіць. З гора, з бяды пад'еш лебяды. На галодны зуб усё смачна. Сагнешся ў сук – з'ясі і саломы пук. У голад і нішчымнае смачна есці. Чорт з голаду й мухі еў. ≡ Голад не свой брат. Гл. **Głodny przysmaków nie szuka. Głód najlepszy kucharz. Głodnemu wszystko smakuje.**

Głód najlepszy kucharz. ~ Будзе смачна, як духі падвядзе. Галоднаму асцюкі не колюцца. Галоднаму Фядоту і шчаўе ў ахвоту. Галоднаму жывату і пушынка па нутру. Галоднаму ўсё смакуе. Галодны і гнілой бульбіне рад. Галодны прысмакаў не пытае. Галодныя зубы асцюкоў не чуюць. Голад не цётка, з'есць, што патрапіць. З гора, з бяды пад'еш лебяды. На галодны зуб усё смачна. Сагнешся ў сук – з'ясі і саломы пук. У голад і нішчымнае смачна есці. Чорт з голаду й мухі еў. ≡ Голад не свой брат. Гл. **Głód najlepsza przyprawa. Głodnemu wszystko smakuje. Głodny przysmaków nie szuka.**

Głodnego żołądka bajkami nie nakarmisz. ≡ Салаўя байкамі не кормяць. ~ З гутаркі хлеба не наясі. Салаўёвымі песнямі сыты не будзешь. ≡ Без хлеба й вады з душою бяды. Галоднаму і ў галаву нічога не ідзе. Душа не камень, есці хоча. Салаўі пяюць, ды хлеба не даюць. Усялякая гамонка да хлеба добрая. Што па той часці, калі няма чаго есці. Чалавек

галодны да нічога не згодны (не годны). *Гл. Brzucha słowami nie nakarmisz. Głodny brzuch uszu nie ma.*

Głodnemu wszystko smakuje. ~ Будзе смачна, як духі падвядзе. Галоднаму асцюкі не колюцца. Галоднаму Фядоту і шчаўе ў ахвоту. Галоднаму жывату і пушынка па нутру. Галоднаму ўсё смакуе. Галодны і гнілой бульбіне рад. Галодны прысмакаў не пытае. Галодныя зубы асцюкоў не чуюць. Голад не цётка, з'есць, што патрапіць. З гора, з бяды пад'еш лебяды. На галодны зуб усё смачна. Сагнешся ў сук – з'ясі і саломы пук. У голад і нішчымнае смачна есці. Чорт з голаду й мухі еў. ≈ Голад не свой брат. *Гл. Głodny przysmaków nie szuka. Głód najlepsza przyprawa. Głód najlepszy kucharz.*

Głodny brzuch uszu nie ma. ~ Салаўёвымі песнямі сыты не будзеш. Салаўя байкамі не кормяць. ≈ Без хлеба й вады з душою бяды. Галоднаму і ў галаву нічога не ідзе. Душа не камень, есці хоча. З гутаркі хлеба не наясі. Салаўі пяюць, ды хлеба не даюць. Усялякая гамонка да хлеба добрая. Чалавек галодны да нічога не згодны (не годны). Што па той чэсці, калі няма чаго есці. *Гл. Głodnego żołądka bajkami nie nakarmisz. Brzucha słowami nie nakarmisz.*

Głodny przysmaków nie szuka. ~ Будзе смачна, як духі падвядзе. Галоднаму асцюкі не колюцца. Галоднаму Фядоту і шчаўе ў ахвоту. Галоднаму жывату і пушынка па нутру. Галоднаму ўсё смакуе. Галодны і гнілой бульбіне рад. Галодны прысмакаў не пытае. Галодныя зубы асцюкоў не чуюць. Голад не цётка, з'есць, што патрапіць. З гора, з бяды пад'еш лебяды. На галодны зуб усё смачна. Сагнешся ў сук – з'ясі і саломы пук. У голад і нішчымнае смачна есці. Чорт з голаду й мухі еў. ≈ Голад не свой брат. *Гл. Głodnemu wszystko smakuje. Głód najlepsza przyprawa. Głód najlepszy kucharz.*

Głową muru nie przebijesz. = Галавою муру (сцену, сцяны) не праб'еш. ≈ Галавою (ілбом, лобам) сцяны (сцяну, муру, мур) не праб'еш. Муру галавой (лбом) не разаб'еш. ~ Напроці ветру не падзьмеш. Плещцю абуха не пераб'еш (не перасячэш). Проціў вады не папльвеш. Проціў ветру не спышашся. Пугай абуха не пераб'еш. Пугаю кавадла не рассячэш. Стралою камень не праб'еш. Супраць (супроць) ражна не папрэш. ≈ Трудна дыхаць проціў ветру. Трудна проці ветру дыхаць. Хоць лоб і медны, але ж мур каменны.

He głów, tyle mów. ~ Кожны свайго розуму пробуе. Кожны чалавек свой розум мае. Што галава, то і розум. Што край – то абычай, што сяло – то нораў, што галава – то розум. ≈ Кожны кравец сваім кроем, кожны кеп сваім строем. Кожны кравец сваім кроем крое. Ты граеш, як знаеш, а я

скачу, як хачу. У кожнага кавалера свае манеры. Усякі чалавек сваім стылем жыве. Усялякі гад на свой лад. Што двор, то нораў. Што край – то абычай, што сяло – то навіна. Які край, такі і абычай. Як хто хоча, так па сваім бацьку плача. *Гл. Co głowa, to rozum.*

Jak głowa głupia, to i nogom źle. ≡ Дурная галава нагам пакою не дае. За дурной галавой нагам небалазе (непакой, неспакой, неўпакой). За дурной галавой спіна баліць, нагам непакой. За дурною галавою нагам небалазе. За дурною галавою нагам няма пакою. Праз дурную галаву і нагам гора. У каго дурная галава, у таго ногі няшчасныя. *Гл. Kto nie ma w głowie, musi mieć w nogach.*

Jeden błazen tyśiąc błaznów urobi. ~ Дрэжны прыклад заразлівы. Злы прыклад і добрага псуе. З лядачым спазнаўся, з розуму спаўся. ≈ Дурань не родзіцца, а сам знаходзіцца. Дурняў не сеюць, а самі родзяцца. Дурняў не сеюць і не жнуць, яны самі растуць. *Гл. Jeden głupi błaznów zrobił wielu.*

Jeden głupi błaznów zrobił wielu. ~ Дрэжны прыклад заразлівы. Злы прыклад і добрага псуе. З лядачым спазнаўся, з розуму спаўся. ≈ Дурань не родзіцца, а сам знаходзіцца. Дурняў не сеюць, а самі родзяцца. Дурняў не сеюць і не жнуць, яны самі растуць. *Гл. Jeden błazen tyśiąc błaznów urobi.*

Jedno zgnile jabłko wszystkie zarazi. ~ <Адна> паршывая (шалудзівая, паганая) авечка (аўца) увесь статак (гурт, усю чараду) паскудзіць (псуе, сапсуе). <Адна> паршывая (паганая) аўца ўсё стада заражаець (порце). За адным паршывым баранам усё стада пагана. Праз аднаго барана ўвесь статак паганя. Праз аднаго Іванка ўсім заганка. ≈ <Адна> лыжка дзэгцю псуе бочку (кадку) мёду. Дурны баран усю чараду збянтэжыць. Кропля смуроду псуе гарнец мёду.

Jeszcze się ten nie urodził, co by wszystkim dogodził. = Той на свеце не ўрадзіў, каб кожнаму дагадзіў. Яшчэ той не нарадзіўся, каб усім дагадзіў. ≡ Яшчэ той не радзіўся, каб усяму свету згадзіўся. ~ І бог усім не дагодзіць. І сонца ўсім не ўладзіць. На кожнае «чых» не навітаешся (не наздароўкаешся). На кожны чмых не наздароваешся. На ўсякае чханне не навітаешся (не наздароўкаешся). Усім не дагодзіш (не ўласціш). Яшчэ гэткі не спаткаўся, каб усім ён спадабаўся. ≈ Чалавек не сонца – усіх не сагрэе. *Гл. Trudno wszystkim dogodzić. Kto chce wszystkim dogodzić, musi sobie zaszkodzić.*

Każda rzecz (wszystko) ma swój czas. = Усё мае <свой> час. ≡ На ўсё свой час. Усяму свой час. ~ Без пары няма і травы. Без часу не будзе квасу. Будзе пара – вырасце трава. Будзе час – будзе і квас, не ўсё за раз. Свой час ягадзе, свой час баравіку. У свой час і сасна красна. ≈ Дзяры лыка, як

(пакуль) дзярэцца: бо прысохне – не ўдзярэш. Не пастаяўшы на парозе, не сядзеш у кут. Сей у пару – збярэш хлеба гару.

Każdy ma swego bzika. ~ Кожны кравец сваім кроем, кожны кеп сваім строем. Кожны кравец сваім кроем крое. Кожны па-свойму дурнее. Кожны па-свойму Богу моліцца. Кожны плача па сваім (свайму) бацьку, як умее. Кожны сам ведае, як плакаць па сваім бацьку. У кожнага кавалера свае манеры. У кожнай Палашкі свае замашкі. Усялякі гад на свой лад. Хто як хоча, так па свайму бацьку плача. Як хто хоча <, так> па сваім (свайму) бацьку плача. Як хто хочаць, па сваім бацьку плачаць. ≈ Кожная галава свой розум мае. Кожны свой розум пробуе. Кожны чалавек па-свойму живе. Розум на розум не выпадае. У каго якая натура. Усякі чалавек сваім стылем живе.

Każdy ma swój gust. ~ Дзеду міла, а ўнуку гніла. Каму падабаецца поп, каму – пападззя, а каму – папова дачка. Хто любіць арбуз, а я – Кацярыну. Хто любіць выпіць, а я новыя боты. Хто любіць гарбуз, а хто агуркі. ≈ Адзін хоча сёе, другі тое. Каму – як балота, а каму – як залота. Хто каб салоўку паслухаць, а хто дзеркачовай (драчовай) песні рады. Гл. **O gusta nie warto się spierać. Różne są gusta.**

Kłamcy nie wierzą, choć prawdę mówi. ≈ Маниюку і праўды не павераць. ~ Адзін раз зманіш – другі не павераць. Ад хлусні не мруць, толькі веры болей не даюць. Болей не ашукаеш, як толькі раз. Хто раз схлусіў, таму ніколі веры няма.

Koń ma cztery nogi, a potknie się. = У каня чатыры нагі, і той спатыкаецца. ≈ Конь на чатырох нагах <і то (той)> спатыкаецца. ~ Здараецца, што і доктар ад жывата качаецца. І на дзеўку грэх бывае. І хітры ліс у пастку трапляе. І ў цесце можна палец вывіхнуць. ≈ Бяда і на гладкай дарозе спаткае. Валачыў воўк, павалаклі і ваўка (воўка). І мядзведзю ў губу ўдзяюць кольца. І на гладкай дарозе прыпадак можа стацца (стацца можа). Пабілі ката мышыныя слёзкі.

Koniec wieńczy dzieło. = Канец – дзелу вянец. ≈ Канец дзела хваліць. ~ Не глядзі пачатка, глядзі канец. ≈ Не таго слава, хто пачынае, але таго, хто канчае. Не той добры, хто пачынае, а той, хто канчае. Усё добра, што добры канец мае. Гл. **Czyń, co chcesz, a patrz końca.**

Kto chce wszystkim dogodzić, musi sobie zaszkodzić. ~ І бог усім не дагодзіць. І сонца ўсім не ўладзіць. На кожнае «чых» не навітаешся (не наздароўкаешся). На кожны чых не наздароваешся. На ўсякае чханне не навітаешся (не наздароўкаешся). Той на свеце не ўрадзіў, каб кожнаму дагадзіў. Усім не дагодзіш (не ўласціш). Яшчэ гэтка не спаткаўся, каб усім

ён спадабаўся. Яшчэ той не нарадзіўся, каб усім дагадзіў. Яшчэ той не радзіўся, каб усяму свету згадзіўся. ≈ Чалавек не сонца – усіх не сагрэе. **Jeszcze się ten nie urodził, co by wszystkim dogodził. Trudno wszystkim dogodzić.**

Kto nie ma w głowie, musi mieć w nogach. ≈ Дурная галава нагам пакою не дае. За дурной галавой нагам небалазе (непакой, неспакой, неўпакой). За дурной галавой спіна баліць, нагам непакой. За дурною галавою нагам небалазе. За дурною галавою нагам няма пакою. Праз дурную галаву і нагам гора. У каго дурная галава, у таго ногі няшчасныя. *Гл. Jak głowa głupia, to i nogom źle.*

Kto pod kim dolki kopie, sam w nie wpada. = Хто пад кім яму капае, <часта> сам у яе ўпадае. ≈ Не капай другому (каму, на чалавека) яму, <бо> сам <у яе> ўвалішся (упадзеш). Не капай на каго ямы, бо сам увалішся (упадзеш). Не рабі каму бяды, бо сам яе сустрэнеш. Хто на другога яму капае, сам часта ў яе ўпадае. Хто на каго яму капае, той сам у яе ўваліцца. Хто яму капае, той сам туды пападае (трапляе). ~ Не вяжы другому пятлі: сам павесішся. Не гатуй людзям пятлі: сам павесішся. Не стаў у чужыя калёсы палку, а то гэта палка цябе па ілбе трэсне. ≈ На чужы лоб сягаючы (шыбаючы), трэба і свой наставіць (падставіць). Не бі чужога цэла – будзе сваё цэла. Не плюй на крывога: сам будзеш гарбаты. Чаго сам сабе не зычыш, таго другому не рабі.

Kto późno przychodzi, sam sobie szkodzi. = Хто позна ходзіць, <той> сам сабе шкодзіць. ~ Апошняму госцю лыжка ў качарэжніку. Хто позна прыязджае, той косці абгрызае (агрызае). ≈ Апошняму ці многа, ці нічога. Астаўцу з аўцу або ніяк. Спазніўся пан да абедна, а вячэра не зараз. *Гл. Dla spóźnionych gości pozostają kości.*

Kto wolniej jedzie, ten dalej zajedzie. ≈ Паволі едзеш – далёка будзеш (станеш). Паволі (памалу) едучы, далей будзеш. Памалу едзеш (едучы) – далей заедзеш. Паціху (цішы, цішэй) едзеш – далей будзеш. ~ Памаленьку далей зойдзеш. Ціхім крокам далей зойдзеш. Як паедзеш у аб'езд, будзеш у абед, а як нацянькі – будзеш к вячэры. ≈ Завіхайся, але не спяшайся. Ідзі ціха, абмінеш ліха. Спяшайся, але не дужа хапайся. Хто ціха ходзіць, той густа месіць.

Losu koniem nie przeskoczysz. ≈ Суджанага і канём не аб'едзеш. Што каму суджана, <дык і пехотай> таго не абойдзеш <і з канём> не аб'едзеш. ~ Свайго лёсу не мінеш (не мінём). Суджанага і валом (колам) не аб'едзеш. Чаму быць, таго не мінаваць. *Гл. Co ma być, to będzie. Doli koniem nie objedziesz.*

Małe dzieci – mały kłopot, duże dzieci – duży kłopot. = Малыя дзеці – малы клопат, большыя дзеці – большы клопат. ≡ Малыя дзеткі – малыя і бедкі. ~ Малыя дзеці – галава баліць, вырастуць – сэрца. Малыя дзеці – рукі баляць, вялікія – сэрца баліць.

Nie kijem go, to palką. ≡ Не кіем, дык палкаю – адной паганялкаю. Не кіем, то паленам – усё ж тым самым дрэвам. ~ Калі не дубчыкам, то бізунчыкам. Не стрый, дык дзядзька. Той самы чорт – хоць сабака, хоць хорт. Ці ад пана, ці ад цівуна, а ўсё баліць ад бізуна. Ці галавою аб камень, ці камнем па галаве – ўсё галава баліць. Ці гэблем, ці скобляю – усё адно. Ці памёр Гаўрыла, ці яго скула задавіла. Ці пень, ці калода, усё патарч носам. Ці пнём па галаве (саве), ці галавой (савою) аб пень (па пні). Ці савою аб пень, ці пнём аб саву (ўсё саве бяда). ≈ Адно – гарачка, а другое балячка. І адно не мёд (не цукерка), і другое не рэдзька. Хрэн за рэдзьку не салатзейшы. Як там не смятана, так тут не сыроватка.

Nie ma dymu bez ognia. = Дыму без агню не бывае. Не бывае агню без дыму. ≡ Адкуль дым, адтуль і полымя. Дзе дым, там і агонь. Дзе дым, там і полымя. ~ Дзе не гарыць, там і не курыць. ≈ Без прычыны і хвост не матляецца. Дзе вярба, там вада. Дзе сунічнік, там і суніцы. З пальца не высуць людзі. І сабака напушта не забрэша. Не дарма людзі гавораць.

Niedaleko pada jabłko od jabłoni. = Яблыка ад яблыні недалёка падае. ≡ Яблыка ад дрэва далёка не коціцца. Яблыка ад яблыні далёка не падае. Яблычак ад яблыні далёка не адкочваецца. Яблык ад яблыні недалёка падае (коціцца); Яблык ад яблыні далёка не адкоціцца (не коціцца). Яблыка ад яблыні далёка не адкочваецца. Яблыка недалёка коціцца ад яблыні. ~ Ад дрэннага семя не чакай добрага племя. Ад зной маткі злыя і дзеткі. Калі бацька рыбак, то і сын глядзіць на ваду. Калі бацька рыбак, то й сын у воду паглядае. Калі бацька рыбалка, дык і дзеткі глядзяць у ваду. Якая матка, такое й дзіцятка. Якая хатка, такі і тын, які бацька, такі і сын. Як восы злыя – і дарослыя і малыя. Які дуб (целяш, явар), такі <i> клін (тын), які бацька, такі <i> сын. Які куст, такі і адростак (парастак). Які куст, такі і адросткі. Які млын, такі і ставок, які бацька, такі і сыноч. Які мяшок, такая і латка. Які род, такі і плод. Якія бацькі, такія і дзеці. Якое дрэва, такі <i> клін, які бацька, такі <i> сын. Якое дрэва, такія і адросткі (пляды). Якое карэнне, такое <i> насенне. ≈ У добрых бацькоў і дзеці добрыя.

O gusta nie warto się spierać. ~ Дзеду міла, а ўнуку гніла. Каму падабаецца поп, каму – пападдзя, а каму – папова дачка. Хто любіць арбуз, а я – Кацярыну. Хто любіць выпіць, а я новыя боты. Хто любіць гарбуз, а хто агуркі. ≈ Адзін хоча сее, другі тое. Каму – як балота, а каму – як залота.

Хто каб салоўку паслухаць, а хто дзеркачовай (драчовай) песні рады. Гл. **Każdy ma swój gust. Różne są gusta.**

Pieczone gołąbki nie przylecą same do gąbki. = Печаныя (пячоныя) галубы не лятуць (не ляцяць) да губы. ≡ Пячоныя галубы не ляцяць на дубы. ~ Арэх не раскусіш – зерня не з'ясі. Бачаннем жураўля не зловіш. Без мазаля на руках не будзе (не будзеш мець) хлеба ў зубах. Без працы не есці пірагоў. Без працы нечага (няма чаго) і хлеба шукаці. Вады не засіліш не паварушыўшыся, рыбкі (рыбы) не зловіш не памачыўшыся. <Вось на свеце як бывае:> хто працуе, той і мае. І да грыба трэба нагнуцца. Каб вады напіцца, трэба ёй пакланніцца. Каб рыбу есці, трэба ў ваду лезці. Лежачы яды не дабудзеш. Мацей, успацей, калі хлеба захачей (захачеў). На ўжыткі трэба калаціць лыткі. Не капаўшы студні, не нап'ешся вады. Не раскусіўшы (раскусіш) арэх, зерне(-я) не з'ясі. Нікому з неба само не спадае (не спадзе). Нічога само не зробіцца. Нішто само ў рукі не прыходзіць. Па дарозе ідучы, грыбоў не набярэш. Паносіш мазалёў – пад'ясі <і> хлеба. Папрацуеш да поту – пад'ясі ў ахвоту. Сядзячы, нічога не выседзіш. Трэба нахіліцца, каб з ручая напіцца. Хочаш есці калачы, дык не сядзі на пячы. Хто дбае, той і мае. Хто хлеба хоце (хоча), той мусіць быць у поце. ≈ Ад работы ўцякаць – дабра не відаць. Дзе работа, там і густа, а ў лянiвым доме пуста. Калі хочаш хлеба мець, трэба зямліцы глядзець. Праца чалавека корміць, а лянота псуе. Работа і корміць і поіць. Работы да поту – і яды ў ахвоту. Хочаш быць шчаслівы – не будзь лянiвы. Шчасце адчуеш, калі папрацуеш.

Po burzy pogoda nastaje. ~ Будзе добра, як ліха пераміне. І чорная хмара белым воблакам абвернецца. Ліха перамелецца – дабро будзе. Няма нічога ліхога, каб на добрае не выйшла. Няма таго (такога) злога, каб не выйшла на добрае. Няма такога зла, каб з яго камусь не выйшла дабра. Пасля смутку будзе радасць. Удача і бяда не прыходзіць адна. ≈ Адны вочы і плачуць і смяюцца. Без худа не відаць дабра. Будзе і на нашым рынку кірмаш (торг). Будзе <калі-небудзь, некалі> і на нашай вуліцы кірмаш (свята). Будзе кірмаш і на нашай вуліцы. Загляне сонца <і> ў наша ваконца. Засвеціць сонца і ў мужыцкае аконца. І наша сонца ўвойдзе ў ваконца. Калісь засвеціць сонца і ў наша ваконца. Калісьці й наш бог прапіцца. Красуйся да часу, бяда, прыйдзе і наша пара. Ліха без дабра не бывае. Няма ліха без дабра <і дабра без ліха>. Прыйдзе і на нашу вуліцу свята. Прыйдзе свята і на нашу вуліцу. Прыйдзе, тата, і на нашу вуліцу свята. Прыйдзе, тата, і наша свята. Прыйдзе тая нядзеля, што будзе і (й)

наша вяселле. Шчасце і трасца – пераходныя сваці. *Гл. Po deszczu słońce świeci.*

Po deszczu słońce świeci. ~ Будзе добра, як ліха пераміне. І чорная хмара белым воблакам абярнецца. Ліха перамелецца – дабро будзе. Няма нічога ліхога, каб на добрае не выйшла. Няма таго (такога) злога, каб не выйшла на добрае. Няма такога зла, каб з яго камусь не выйшла дабра. Пасля смутку будзе радасць. Удача і бяда не прыходзіць адна, ≈ Адны вочы і плачуць і смяюцца. Без худа не відаць дабра. Будзе і на нашым рынку кірмаш (торг). Будзе <калі-небудзь, некалі> і на нашай вуліцы кірмаш (свята). Будзе кірмаш і на нашай вуліцы. Загляне сонца <і> ў наша ваконца. Засвеціць сонца і ў мужыцкае аконца. І наша сонца ўвойдзе ў ваконца. Калісь засвеціць сонца і ў наша ваконца. Калісьці й наш бог праспіцца. Красуйся да часу, бяда, прыйдзе і наша пара. Ліха без дабра не бывае. Няма ліха без дабра <і дабра без ліха>. Прыйдзе і на нашу вуліцу свята. Прыйдзе свята і на нашу вуліцу. Прыйдзе, тата, і на нашу вуліцу свята. Прыйдзе, тата, і наша свята. Прыйдзе тая нядзеля, што будзе і (й) наша вяселле. Шчасце і трасца – пераходныя сваці. *Гл. Po burzy pogoda nastaje.*

Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie. ≈ Да пары збан (збанок) ваду носіць <: як ручка (вуха, вушка) адарвецца (уварвецца) – то і (й) збан паб'ецца (разаб'ецца)>. ~ Да пары січечка сее. Да часу (да пары) штука ўдаецца. І злодзей да пары крадзе. Колькі вярвачку ні віць, <a> ўсё ж кончыку быць. Колькі вярвачку ні віць, канец будзе (павінен быць). Колькі вярвачцы ні віцца, <a> канец будзе. Колькі вярвачцы ні віцца, а канцу быць. Колькі птушка ні лятае, усё роўна сядзе. Як вярвачцы ні віцца, а канцу паявіцца. ≈ Колькі б воўк ні валок, павалакуць і воўка. Колькі злодзей ні крадзе, усё роўна пападзецца. Няма нічога тайнага, каб не стала яўным. Прышлося Іванцу к аднаму канцу. *Гл. Wszystko ma swój koniec.*

Poznać głupiego po śmiechu jego. = Дурня па смеху пазнаеш. Дурня пазнаеш па смеху. ≈ Па латках пазнаць скупаго, а па смеху – дурнога. ~ Смех без прычыны – знак дурачыны. ≈ Дурню, што смешна, тое пацешна.

Pusta beczka najgłośniej brzęczy. ≈ Парожняя бочка гучыць, а поўная маўчыць. Пустую бочку далёка чуваць. ~ Колас, што зярнят не мае, угару лоб задзірае. Пусты колас заўсёды нос кверху дзярэ. Пусты колас угару тырчыць. Пустыя каласы высока трымаюцца.

Różne są gusta. ~ Дзеду міла, а ўнуку гніла. Каму падабаецца поп, каму – пападдзя, а каму – папова дачка. Хто любіць арбуз, а я – Кацярыну. Хто любіць выпіць, а я новыя боты. Хто любіць гарбуз, а хто агуркі. ≈ Адзін

хоча сёе, другі тое. Каму – як балота, а каму – як залота. Хто каб салоўку паслухаць, а хто дзеркачовай (драчовай) песні рады. *Гл. O gusta nie warto się spierać. Każdy ma swój gust.*

Trudno wszystkim dogodzić. ≡ Усім не дагодзіш(не ўласціш). ~ І бог усім не дагодзіць. І сонца ўсім не ўладзіць. На кожнае «чых» не навітаешся (не наздароўкаешся). На кожны чмых не наздароваешся. На ўсякае чханне не навітаешся (не наздароўкаешся). Той на свеце не ўрадзіў, каб кожнаму дагадзіў. Яшчэ гэtkі не спаткаўся, каб усім ён спадабаўся. Яшчэ той не нарадзіўся, каб усім дагадзіў. Яшчэ той не радзіўся, каб усяму свету згадзіўся. ≈ Чалавек не сонца – усіх не сагрэе. *Гл. Jeszcze się ten nie urodził, co by wszystkim dogodził. Kto chce wszystkim dogodzić, musi sobie zaszkodzić.*

W małym ciele wielki duch. ~ З малой хмаркі вялікі дождж бывае. Малая пашня, ды ўрод дала. Малая прачка часам многа зробіць. Маленькая кулька мядзведзя валіць. Малы жук, ды вялікі гук. Мурашка невялікая, а горы капае. Невялікая мурашка, а горы капае. Хоць караткаваты, ды вузлаваты. Хоць малая, ды ўвішная. <Хоць> маленькі, але ўдаленькі. Хоць малы, ды вялікаму лапці падпляце. ≈ Грош маленькі, ды вялікія справы робіць. З малой іскры бывае вялікі пажар. Конік (талер) маленькі, а (але, ды) даражэнькі. Маленькі, ды залацэнькі. Мал залатнік, ды дораг. Малы залатнік, ды дарагі. Малым пачалося, а вялікім кончылася.

Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej. = Усюды добра, а дома лепей. ≡ У гасцях добра, а дома лепей (лепш). У гасціне добра, а ў дому лепей. Добра ў гасцях, а дома лепей. ≈ Дома і саломы ядома, а на чужыне і гарачы тук стыне. Хоць еш крапіву ды салому, але пры дому.

Wszystko ma swój koniec. ~ Да пары збан (збанок) ваду носіць <: як ручка (вуха, вушка) адарвецца (уварвецца) – то і (й) збан паб'ецца (разаб'ецца)>. Да пары сіцечка сее. Да часу (да пары) штука ўдаецца. І злодзей да пары крадзе. Колькі вярвачку ні віць, <а> ўсё ж кончыку быць. Колькі вярвачку ні віць, канец будзе (павінен быць). Колькі вярвачы ні віцца, <а> канец будзе. Колькі вярвачы ні віцца, а канцу быць. Колькі птушка ні лятае, усё роўна сядзе. Як вярвачы ні віцца, а канцу паявіцца. ≈ Колькі б воўк ні валок, павалакуць і воўка. Колькі злодзей ні крадзе, усё роўна пападзецца. Няма нічога тайнага, каб не стала яўным. Прышлося Іванцу к аднаму канцу. *Гл. Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie.*

Życie chwali się po śmierci, dzień po zachodzie słońca. ≡ Хвалі дзень вечарам, а дзяўчыну замужам. ~ Калі не пераскочыў, не кажы гоп. Курянт

ўвосень (восенню) лічаць. Не кажы гоп, калі не пераскочыў. Лён хвалі ўвосень, а дзеўку – замужам. Не кажы гоп, не пераскочыўшы. Не кажы гоп, пакуль не пераскочыш (не пераскочыў). Не лічы кветачкі ўвесну, а палічы ягадкі ўвосень. Не пераскочыў (не пераскочыўшы) <рэчкі>, не гавары (кажы) гоп. Не ўзяў Бога за бараду – не хваліся. Не хвалі за сем дзён, а хвалі за сем год. Не хвалі каня трэцяга дня, а хвалі трэцяга году. Не хвалі каня, запрагаючы, а дзеўку – выбіраючы. Не хвалі нявестку ў тры серады, а пахвалі ў тры гады. Не хваліся нажаўшы, а хваліся змалаціўшы. Не хваліся сеўшы, а хваліся з'еўшы. Не хваліся травой, а хваліся сенам. Не хваліся ў тры дні, а хваліся праз тры гады. Па кветках яблыкаў не лічы. Пакуль не пераскочыш, не кажы гоп. Увосень курчат лічаць. ≈ Не выняў невада, рыбы не хватай. Не завязаў аборы – не бяжы да Тадоры. Не запрог – не нукай: не паедзеш. Не памыўшыся, няма чаго прыбірацца. Не той хлеб, што на полі, а той, што ў гумне.

Літаратура

- Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / Склаў Ф.[М.] Янкоўскі. 3-е выд., дапрац. і дап. Мінск 1992.
- Верещагин Е.М., Костомаров В.Г., Национально-культурная семантика языковых афоризмов // Верещагин Е.М., Костомаров В.Г., Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб. и доп. Москва 1990, гл. 7, с. 71-80.
- Гончарова Н.А., Щербакова И.М., Из античной мудрости, Минск 1995.
- Іванова С.[Ф.], Іваноў Я.[Я.], Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў: Лінгвакраіназнаўчы дапаможнік, Мінск 1997.
- Іваноў Я.Я., Афарызм як прадмет філалогіі і аб'ект лінгвістыкі // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 4: Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія. 1994, № 3, с. 61-65.
- Киселев И.А., Русско-белорусский фразеологический словарь, Минск 1991.
- Кондаков Н.И., Логический словарь, Москва 1971.
- Костомаров В.Г., Верещагин Е.М., О пословицах, поговорках и крылатых выражениях в лингвострановедческом учебном словаре // Фелицына В.П., Прохоров Ю.Е. Русские пословицы, поговорки и крылатые выражения: Лингвострановедческий словарь / Под ред. Е.М.Верещагина, В.Г.Костомарова. 2-е изд., испр. и доп., Москва 1988, с. 4-17.
- Кузьмин С.С., Шадрин Н.Л., Русско-английский словарь пословиц и поговорок: 500 единиц, Санкт-Петербург 1996.
- Кусковская С.Ф., Русские пословицы и поговорки с соответствиями в английском языке, Минск 1992.
- Лепешаў І.Я., Якалцэвіч М.А., Слоўнік беларускіх прыказак: Даведнік, Мінск 1996.

- Ляцкий Е.А., Материалы для изучения творчества и быта белорусов: Пословицы, поговорки, загадки. Москва 1898.
- Носович И.И., Сборник белорусских пословиц, Санкт-Петербург 1874.
- Пермяков Г.Л., О смысловой структуре и соответствующей классификации пословичных изречений // Паремииологический сборник. Пословица. Загадка (Структура. Смысл. Текст) / Сост., ред. и предисл. Г.Л. Пермякова. Москва 1978. с. 105-135.
- Пермяков Г.Л., Грамматика пословичной мудрости // Пословицы и поговорки народов Востока. Систематизированное собрание изречений двухсот народов. Москва 1979. с. 6-61.
- Прыказкі і прымаўкі: У 2-х кн. / Склад. М.Я.Грынблат, Мінск 1976.
- Рапановіч Я.Н., Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі. 2-е выд., дап. і перапр, Мінск 1974.
- Романов Е., Белорусский сборник. Т. 1. Вып. 1-2. Песни, пословицы, загадки, Киев 1886.
- Санько З.[Ф.], Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем, Мінск 1991.
- Станкевіч Я. (пры ўчасьці А. Адамовіча), Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразэолёгічны і прыказкаў ды прівітаньні, зычэньні і інш. 3-е выд. Мінск 1992.
- Тарский А., Введение в логику и методологию дедуктивных наук, Москва 1948.
- Чёрч А., Введение в математическую логику. Т. 1, Москва 1960.
- Шкраба І.[Р.], Шкраба Р.[В.], Крынічнае слова: Беларускія прыказкі і прымаўкі, Мінск 1987.
- Federowski M., Lud białoruski na Rusi litewskiej, T. IV, Warszawa 1935.
- Krzeshowski Tomasz P., Equivalence, congruence and deep structure // Papers in Contrastive Linguistics / Ed. by G. Nickel, Massachusetts 1971, P. 37-48.
- Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich. W oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował Zespół Redakcyjny pod kierunkiem Juliana Krzyżanowskiego, (red.) J. Krzyżanowski, T. I-IV, Warszawa 1968-1978.
- Proverbia et dicta: Шасцімоўны слоўнік прыказак, прымавак і крылатых слоў, Н.А. Ганчарова, І.М. Шчарбакова, Л.Г. Калядка і інш., Мінск 1993.
- Świerczyński D. i A., Słownik przysłów w ośmiu językach, Warszawa, 1998.

РЕЗЮМЕ

Определяются принципы сопоставления пословиц польского и белорусского языков: (1) основания для сравнения, (2) типология межъязыковых сходств и различий паремий, (3) их эквивалентность, (4) объект сравнения. Отмечается разная продуктивность различных типов межъязыковых паремииологических соответствий. Ставится проблема типологической дифференциации пословиц в двуязычных словарях. Обосновывается значимость лексикографической кодификации типов межъязыковых паремииологических соответствий. Предлагаются оригинальные принципы сопоставительного описания пословиц и их лексикографической репрезентации.

Утверждается, что наибольшей значимостью при сопоставительном описании паремий обладают следующие типы их межъязыковых соответствий: (а) пословицы, полностью совпадающие как по своему содержанию, так и в формальном плане, (б) пословицы, полностью совпадающие по своему содержанию и только частично в формальном плане, (в) пословицы, полностью совпадающие по своему

содержанию и не совпадающие в формальном плане, (г) пословицы, частично совпадающие по своему содержанию и полностью не совпадающие в формальном плане.

Предлагается размещать паремиологические соответствия в двуязычном словаре по мере уменьшения степени их совпадений в формальном и содержательном планах с сопоставляемой единицей и увеличения, в свою очередь, степени аналогичных расхождений. Наилучшим параграфемным средством кодификации типов межъязыковых соответствий пословиц определяется набор символов математической логики (равнозначности, сильной эквивалентности, собственно эквивалентности и приближенной равнозначности), поскольку последние в отличие от произвольной символики, простой нумерации либо графических параметров текста позволяют не только лексикографически дифференцировать (resp. типологизировать) корпус паремиологических соответствий, но и выразительно репрезентировать сам характер типов межъязыковых сходств и расхождений пословиц. При этом собственно лингвистический смысл данной символики мотивирован их соответствующими значениями в математической логике и математике.

На основе предлагаемой типологии межъязыковых паремиологических соответствий и принципов их лексикографической репрезентации впервые в славянской паремиологии и фразеологии делается попытка сопоставления польских (300 избранных паремий) и белорусских пословиц (свыше 1750 единиц).